

(1923), Ascó i el Matarranya: com que a Massalió se'n cullen moltes li diuen com a sobrenom *El Poble de les pataques* (1936); igual a tota la comarca dels Ports i Morella (El Boixar, 1934) i encara segueix, almenys fins a la rodalia de CastdPna. (La Pobla Tornesa, 1935). En el valencià central domina molt *creadilla*, amb les seves alteracions, com *querailla* o *creilla*; més enllà torna a reprendre bastant l'ús de *pataca*, sobretot entorn d'Alacant: el derivat *pataquero* s'ha convertit en el nom propi d'un puig important, *El Morro 'l patakéro*, que forma trífini entre Busot, Mutxamel i el Xapitell d'Alacant (1963); de la zona de Castalla-Albaida-Alcoi m'informen E. Valor i J. G. M. que usen *pataca* tant per a la solanàcia ('patata') com per a la convulvàcia ('moniato'), si bé també *creadilla* o *credilla*: com a nom, només, d'aquella. Aquesta alteració de *-ata* en *-aca* degué néixer en el moment de popularitzar-se el conreu del nostre tubercle, per una comparació vulgar, com suggereix *AlcM*, amb el nom de moneda *pataca*. També es podria pensar en la de *pateca/pasteca* nom d'una espècie de meló.

D'altra banda notem que una forma molt semblant s'emptra a l'Alt Aragó com a nom d'una espècie de tòfones: *patrákas* a la Vall de Gistau, on expliquen que són un poc subterrànies («te pones a esgarrapá y las encuentras» San Juan, 1965); a Echo diuen *patákya*, i aclareixen que és una espècie de tubercle més ordinari i més silvestre que la patata, si bé comparable, i que usen per als porcs (potser això ens podria conduir a revisar l'explicació de la variant en *-ca*), registrat com *pataca* pel *DACEsp*. [1817], *DECH*, 426b43.

D'altra banda, a tot el domini rossellonès es diu *patana*, que ja és la forma usada per Saisset pels anys 1880: «aquei tros d'innocent, / me fa baixar su 'l cap un sac ple de *patanes!* / Enfuriat, su'l cop, me senti venir ganas / de 'l fitar <de pegar-li> d'un revés», «de li caure dessus tenia galants ganas: / s'estima més carn que *patanes!*» (*Perpiny.*, 90, *Catal. d. R.*, 223). El mot s'estén per una banda fins a l'Alta Cerdanya (Porté, si bé a Porta ja diuen *trumpfes*), d'altra banda fins a les Alberes (a Montesquiú em serveixen *ollada ambe patanas*, 1959), i pel Nord no sols fins a Estagell (on m'oferien una *patáná tuñada*, 1960), sinó que entra en domini occità: escrivia *patano* el felibre narbonès H. Birat, *manjo-patano* és el «sobriquet des gens d'Auriac», *patanaire* és el de la gent de Fontiès (tots dos, pobles de l'Aude); i *patanoun* arriba fins al Roergue, alhora amb el sentit de 'patata' i el de «topinambour» (*TdF*).

Com que lògicament el conreu de la patata es devia propagar des dels ports catalans i andalusos, amb arribades des d'Amèrica, primer cap al Rosselló i Lluenguadoc i més tard cap a Itàlia, és ben possible que s'expliqui així la reparició d'aquesta variant en el Sud d'Itàlia: *Abruzzi patane*, *Canistro panata*, *Basilicata patana* (a Matera, *ZRPh* xxxviii, 275). Per a l'explicació d'aquesta *-n-* sembla que hàgim de comptar amb un fet de contaminació com el que va originar *pataca*; potser *patanada* 'buina de vaca'? O bé (tenint

en compte el cas de *trumfa* 'patata') potser podríem postular que en lloc de *tòfona/tòfona* s'usà en ross. una variant **tòfana* amb l'accent desplaçat segons la norma rossellonesa, i per contaminació d'aquesta es vagi alterat *patata* en *patana*?

DERIV.: *Patater* (-*quer*, i veg. *pataquero* supra). *Patatada* (-*cada*). *Patataire*. *Patatar*. *Patatenc*. *Patatera* [Lab.]. *Patateta* [id.]. *Patati*. *Patató*. *Patatam*. *Empatatar*.

1 En el *DAG*, se citen uns versos «la proença [‘pervinca’, com a flor de premi poètic] de plata, / y entre llaços, daurada la patata», atribuint-los la data de 1644. Però aquest text no és clar, ni s'indica la font, i tampoc no consta que sigui autèntic ni ben datat (el Rector de Vallfogona ja havia mort vint anys abans). No ens en podem fiar.

Patatrap, *patatrip*, *patatuş*, *patatum*, *patatús*, *patatxap*, *V. patac*

PATATXO, probablement de l'àr. *baṭṭās* 'ràpid, actiu, prompte', per conducte del fr. *patache* i el castellà *patache*. Per als detalls i la demostració, veg. *DCEC/DECH* (PATACHE). □ 1.ª doc.: 1646; *pataxa* (segle XVI).

Patatxup, *V. patac* *Pataxa*, *V. patatxo* *Pateco*, *V. petaca*, i cast. *pendejo* *Patejar*, *V. pota* *Patella*, *-llar*, *-at*, *V. paella* *Patellida*, *V. pagellida* *Patelliforme*, *-llula*, *V. paella* *Patén*, deu ser el mateix que *patent* (per la de fabricació d'aqueixa tela) *Patena*, *patenada*, *patenó*, *V. paella* *Patenostre*, *patenostretera*, *V. paternostre* (PARE) *Patent*, *patenta*, *patentable*, *patentar*, *patentitzar*, *V. paella* *Pater* (ribag.) mal escrit per *patè*, manlevat del fr. *pâté* *Pàter*, *V. pare* *Patera*, *V. pota* *Pàtera*, *V. paella* *Paterna*, *paternal*, *V. pare* *Paternalis*, *paternelis* 'borratxera rematada', d'un joc de mots entre *pet* 'borratxo, borratxera' i el ll. *paternalis* oració demanant ajuda del Pare etern *Paternalisme*, *paternalista*, *paternalistic*, *V. pare* *Paternes*, de ~ 'enllestit', cf. aranès i gc. *anà de paternes* 'de quatre grapes o de potes enlaire' (frase *ja està de paternes 'llest'*, com una llebre que d'un tret l'han tirada potes enlaire) *Paternitat*, *paternostre*, *-nòster*, *V. pare* *Paterol* 'espècie de formiga' (?), potser de *poterols* per les seves moltes potetes? *Patètic*, *patetisme*, *V. patir*

PATGE, mot comú amb el fr. ant. *page* 'criat, aprent, grumet', i 'patge', existent també des d'antic en italià i llengua d'oc, que des del francès sembla haver passat a les altres llengües d'Occident; és força probable que també en la nostra i en totes sigui de procedència francesa, però l'etimologia en definitiva és incerta; potser és un terme irani de l'argot militar rena-no-gàllic. □ 1.ª doc.: c. 1400.

«Amic fo --- a la porta del palau del comte Melis, e aquí va cridar règeament: —Almoyna, per amor de Déu!— E lo comte, qui hof la veu --- dix a hun seu *page*: —Prin del pa e de la carn assats, e --- de bon